

वाटते. पण त्याबरोबरच स्वातंत्र्यचळवळीकडे अत्यंत आदराने पाहून विश्लेषण करणे हे आजच्या समता न्यायाच्या चळवळीतल्या कार्यकर्त्यांना आवश्यक वाटते की नाही हाही माझा त्यांना खडा सवाल आहे. हा मुद्दा विषयांतर करून मी सविस्तर मांडला त्याचे एक कारण आहे: आमच्या राजकीय चळवळीसंबंधी यथायोग्य मंथन झाल्याशिवाय आम्ही खऱ्या अर्थाने राजकीय नाटकाकडे वळूच शकणार नाही.

मराठीतले राजकीय नाटक एवढे थिटे का ? आज तर राजकारणाने आमच्या दैनंदिन जीवनात प्रवेश केला आहे. अजून आमची एस.टी. जिथे पोचली नाही तिथपर्यंत आमचे राजकारण पोचले आहे. अशा या राजकारणाचा लेखक कवींनी थिथ्हरपणे का विचार करावा ? स्वातंत्र्यपूर्व काळातील खाडिलकर-वरेरकरांचा अपवाद सोडून दिला तर नाट्यलेखनासाठी राजकारणाचा गांभीर्याने विचार केलेला जाणवत नाही. स्वातंत्र्योत्तर काळात तर राजकारण हा नाटककारांनी केवळ करमणुकीचा विषय करून टाकला. हे विधान करताना मराठी प्रेक्षकांना खूप आवडलेली 'सूर्यास्त' आणि 'पुरुष' यासारखी राजकीय नाटकेदेखील मला अपवाद वाटत नाहीत. असे का घडले असावे याचे मला सुचणारे एक उत्तर मी आपल्यासमोर ठेवतो.

स्वातंत्र्यपूर्व काळात जो अभिजन वर्ग नाट्यव्यवहारात गुंतला होता त्याच अभिजन वर्गाचे प्रतिनिधी राजकारणात नेतृत्वस्थानी होते. स्वातंत्र्य चळवळीत ध्येयवाद होताच पण या ध्येयवादाच्या तळाशी उद्याच्या सत्तांतरानंतर आपलेही काही स्थान असेल असा एक सुप्त आशावाद नव्हताच असे नाही. पण प्रौढमतदानपद्धती स्वीकारल्यामुळे या आशावादाला नख लागले. आपल्या देशातील जातीप्रेमाचे आव्हान या पद्धतीमुळे तळातून वर येईल हे स्पष्ट दिसू लागले. आणि ध्येयवादाच्या तळाशी असणारा आशावादाचा अंकुर जन्मापूर्वीच करपून गेला. आता आहे ही सत्ता अभिजनांच्या हाती टिकवून ठेवणे किंवा ज्यांच्या हाती ती जाते आहे त्यांनाच टिंगल टवाळीचा विषय करून जनमानस बदलणे इकडे नाट्यव्यवहार वळला का ? जगण्यात विभक्तकुटुंबपद्धतीची आवड आणि मनात एकत्र कुटुंबपद्धतीचे आदर्श असा परंपरावाद हे जेव्हा मराठी माणसाचे मानस होता, त्या वेळी बाळ कोल्हटकर यांच्या नाटकांनी मराठी माणसांची छान करमणूक केली. स्वातंत्र्यानंतर राजकारणाच्या संदर्भातही अशी करमणूक करणारे नाटक जन्मास येऊ शकले असते. जगण्यात धर्म गैरसोयीचा पण मनात मात्र धर्मपरंपरेचे प्रेम या सूत्राला समोर ठेवून करमणूकप्रधान राजकीय नाटक जन्माला येऊ शकले असते. पण तिथे एक अडचण आली. स्वातंत्र्यपूर्व राजकीय चळवळीने धर्माच्या नावाखालीच शोषितांना त्यांच्या हक्कापासून वंचित ठेवले हे सतत सांगितल्यामुळे धर्मपरंपरेच्या अंगाने राजकारणाचे उदात्तीकरण प्रेक्षकांनी स्वीकारले नसते. म्हणून केवळ उथळ उपहासाचे राजकीय नाटकच लिहिले गेले. मी मला सुचलेले उत्तर समोर ठेवले आहे. आजच्या भ्रष्ट